

Σοφία Νικολαΐδου

Η χρήση του επεξεργαστή κειμένου κατά την παραγωγή συνεχούς γραπτού λόγου στο γλωσσικό μάθημα

Ο επεξεργαστής κειμένου **Microsoft Word** ανήκει στα ηλεκτρονικά εργαλεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν αρκετά συχνά στην τάξη, ιδιαίτερα κατά την παραγωγή συνεχούς γραπτού λόγου.

- Έχει νόημα αυτή η επιλογή;
- Τι δυνατότητες προσφέρει;
- Τι δυσκολίες παρουσιάζει;
- Θα καταργήσω το χειρόγραφο;
- Τελικά, γιατί να χρησιμοποιήσω τον επεξεργαστή;

*

A. Περιγραφή-Παρουσίαση

1. Εταιρεία παραγωγής: Microsoft

2. Μάθημα στο οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί:

- Σε όλα τα μαθήματα που αφορούν στην παραγωγή συνεχούς γραπτού λόγου, ιδιαίτερα στο μάθημα της **Νεοελληνικής Γλώσσας** στο Γυμνάσιο και της **Έκφρασης-Έκθεσης** στο Λύκειο.

3. Ειδικότερα τεχνικά χαρακτηριστικά:

4.1. Κείμενο: ο επεξεργαστής παρέχει τις ακόλουθες δυνατότητες (επιλέγονται και αναφέρονται ορισμένες μόνο από μια πληθώρα δυνατοτήτων, όσες κρίνεται ότι μπορούν να συνδεθούν άμεσα με την παραγωγή συνεχούς γραπτού λόγου στη σχολική τάξη):

- Μορφοποίηση χαρακτήρων
- Μορφοποίηση παραγράφου
- Εισαγωγή και μορφοποίηση πίνακα/καταλόγου
- Σελιδοποίηση κειμένου
- Εισαγωγή υποσημειώσεων
- Στοίχιση κειμένου
- Κοπή, αντιγραφή, επικόλληση χαρακτήρων, λέξεων, κειμένου
- Εισαγωγή εικόνας
- Εισαγωγή σχημάτων
- Προεπισκόπηση του κειμένου
- Αναζήτηση και αντικατάσταση χαρακτήρων, λέξεων, κειμένου
- Αποθήκευση κειμένου
- Αρχαιοθέτηση κειμένου
- Εκτύπωση κειμένου
- Καταχώριση και αρχειοθέτηση πολλαπλών εκδοχών ενός κειμένου ή διαδοχικών σταδίων συγγραφής του (drafts)
- Κεφαλίδες και υποσέλιδα
- Δυνατότητα συγγραφής υπερκειμένου (hypertext)
- Δυνατότητα οργάνωσης πολυτροπικού κειμένου (με χρήση εικόνας κ.τ.λ.)

- Δυνατότητα συγγραφής κειμένου σε στήλες (κατά το παράδειγμα των επιφυλλίδων, των δημοσιογραφικών άρθρων κ.τ.λ.)
- Χρήση ορθογράφου
- Αρίθμηση λέξεων

4.2. Εικόνες

Υπάρχει η δυνατότητα να εισάγουμε, επιλέγοντας τη θέση τους στο κείμενο:

- Φωτογραφίες
- Σκίτσα
- Εικόνες

*

B. Αξιολόγηση:

1. Ένταξη στο Πρόγραμμα Σπουδών:

Ο επεξεργαστής κειμένου μπορεί να χρησιμοποιηθεί συστηματικά και αποτελεσματικά κατά την παραγωγή συνεχούς γραπτού λόγου¹ σε όλες τις τάξεις Γυμνασίου και Λυκείου.

2. Πώς να χρησιμοποιήσω τον επεξεργαστή κειμένου;

- Ατομικά/Ομαδικά: στην περίπτωση των γλωσσικών ασκήσεων.
- Ομαδικά: στην περίπτωση της συγγραφής συνεχούς γραπτού λόγου στο εργαστήριο ηλεκτρονικών υπολογιστών (στο εξής η/υ) κατά τη διδασκαλία του μαθήματος της νεοελληνικής γλώσσας.
- Ατομικά/Ομαδικά: στην περίπτωση των συνθετικών εργασιών.

3. Πιθανές δυσκολίες που θα αντιμετωπίσω:

- **Κατά την πληκτρολόγηση:** ορισμένοι μαθητές δεν είναι εξοικειωμένοι με τη χρήση του πληκτρολογίου. Πολλοί, ακόμα κι όταν χειρίζονται σε γενικές γραμμές το πληκτρολόγιο, γράφουν αργά, με αποτέλεσμα να δαπανάται πολύς χρόνος στην προσπάθεια εύρεσης του κατάλληλου πλήκτρου ή διόρθωσης τυχόν λάθους. Παρά ταύτα, η δυνατότητα συγγραφής ηλεκτρονικού κειμένου ανήκει πλέον στις δεξιότητες που δηλώνονται ως επιδιωκόμενες στα νέα Προγράμματα Σπουδών (2000)². Συνετή επιλογή, αν σκεφτεί κανείς ότι ο ηλεκτρονικός γραμματισμός των μαθητών συνδέεται άμεσα όχι μόνο με τις μέτεπειτα επαγγελματικές τους επιλογές αλλά και με τον κόσμο που τους περιβάλλει.

¹ Βλ. Κουτσογιάννη, Δ., *Περιθώρια δημιουργικής αξιοποίησης των ηλεκτρονικών υπολογιστών στη διδασκαλία του γραπτού λόγου: έρευνα σε μαθητές Α' Γυμνασίου*, Διδακτορική Διατριβή, Τομέας Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ, 1998.

² Βλ. *Προγράμματα Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Γλώσσα-Ιστορία*, ΥΠΕΠΘ, 2000, όπου προτείνονται ως διδακτικές δραστηριότητες «[Ο μαθητής]...γράφει στον υπολογιστή και επεξεργάζεται ένα δικό του κείμενο...διορθώνει το κείμενό του με τη βοήθεια του υπολογιστή» σ.73, «[Ο μαθητής] γράφει διάφορα κείμενα στον ηλεκτρονικό υπολογιστή./ Επεξεργάζεται, διορθώνει και βελτιώνει το κείμενό του στον ηλεκτρονικό υπολογιστή, λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις των συμμαθητών του και του καθηγητή./ Επιμελείται τη μορφή του κειμένου αξιοποιώντας τις δυνατότητες που προσφέρει ο υπολογιστής (π.χ. γραμματοσειρές, υπογραμμίσεις κ.τ.λ.). / Αξιοποιεί τις δυνατότητες που προσφέρει ο υπολογιστής, για να παρουσιάσει τα δεδομένα μιας έρευνας με σχεδιαγράμματα, πίνακες κ.τ.λ.» σ.95 κ.ο.κ.

- **Πιθανή άρνηση** ορισμένων μαθητών να συγγράψουν κείμενο σε ηλεκτρονική μορφή. Σ' αυτήν την περίπτωση, θα πρέπει να τους παρέχεται η δυνατότητα συγγραφής χειρογράφου. Για το λόγο αυτό, καλό θα είναι να έχει διαμορφωθεί κατάλληλος πάγκος εργασίας στο εργαστήριο η/υ.

4. Ηθικά-και άλλα- διλήμματα:

- Είναι αθώα η τεχνολογία; Όλοι γνωρίζουμε ότι η τεχνολογία είναι, πολιτισμικά και ιδεολογικά, χρωματισμένη³. Οι μαθητές θα πρέπει να γίνουν περισσότερο καχύποπτοι όσον αφορά στους όρους με τους οποίους παράγεται, διαδίδεται και εντέλει επιβάλλεται η τεχνολογία (οικονομικά συμφέροντα που υποκρύπτονται, πολιτισμικά/ κοινωνικά πρότυπα που προωθούνται κ.τ.λ.)⁴.
- Ο υπολογιστής "κάνει λάθη". Ποιες είναι οι ευκολίες που παρέχει και ποιες οι αδυναμίες του ορθογράφου; Γιατί υπογραμμίζει και θεωρεί λανθασμένους τύπους που είναι γραμματικώς σωστοί, αποτελούν όμως διπλοτυπίες ή έχουν μικρότερη διάδοση (π.χ. λεγόντουσαν κ.ά.); Οι μαθητές αρχίζουν να αντιμετωπίζουν τον η/υ όχι ως μηχανήμα που δίνει πάντοτε εύστοχα και ακριβή αποτελέσματα αλλά ως εργαλείο που, ανάλογα με την ακρίβεια των εντολών που του έχουν δοθεί, κάνει λάθη.

5. Διδακτικές προτάσεις:

Για τη χρήση του επεξεργαστή κειμένου κατά την παραγωγή συνεχούς γραπτού λόγου, βλ. ενδεικτικά τις διδακτικές προτάσεις που σχετίζονται με το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας σσ. και το μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, σσ.

6. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

6.1. Για τον τρόπο της διδασκαλίας:

- Η χρήση του επεξεργαστή κατά την παραγωγή συνεχούς γραπτού λόγου προϋποθέτει, για λόγους πρακτικούς, εργασία των μαθητών σε ομάδες. Η εργασία σε ομάδες μπορεί να είναι αποτελεσματική μόνο εφόσον δίνονται στους μαθητές φύλλα εργασίας και οι προσχεδιασμένες δραστηριότητες ακολουθούν συγκεκριμένα στάδια.

³ Πβ. Mills, S. επιμ., *Turning away from Technology: A New Vision for the 21st*, Sierra Club Books, 1997, σσ.177-179.

⁴ Οι J.Davis, T.Hirschl και M.Stach στο βιβλίο τους *Cutting Edge: Technology, Information, Capitalism and Social Revolution*, London & New York, Verso, 1997 κάνουν λόγο για "καπιταλισμό της πληροφορίας" (information capitalism) και ορίζουν ως κινητήρια δύναμη της "επανάστασης της πληροφορικής" τις ανάγκες του περιορισμού του κόστους εργασίας, τον έλεγχο της εργατικής δύναμης και τη δημιουργία νέων αγορών και εμπορευμάτων. Ο Mills, ό.π., σ.179, παρατηρεί ότι «οι πολυεθνικές εταιρείες δε θα μπορούσαν να υπάρξουν χωρίς τους υπολογιστές». Επίσης, κάνει λόγο για εκπαιδευτικά προϊόντα που ενέχουν τον κίνδυνο μιας «ομογενοποιημένης συνείδησης», σ.179. Το θέμα παρουσιάζεται με εμπειριστατικό τρόπο στην τοποθέτηση του γλωσσολόγου Α.-Φ.Χρηστίδη, ο οποίος σημειώνει τους κινδύνους της «ακραίας εργαλειοποίησης της γλώσσας», στο βιβλίο που επιμελήθηκε ο Δ.Κουτσογιάννης, *Πληροφορική – επικοινωνιακή τεχνολογία και γλωσσική αγωγή: η διεθνής εμπειρία*, Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 2000, σσ. (στρογγυλό τραπέζι)

- Ο καθηγητής που θα επιχειρήσει την εργασία με ομάδες θα πρέπει να είναι προετοιμασμένος για «θόρυβο». Άνθρωποι που συνεργάζονται, όσο σιγά και να μιλούν, ακούγονται.
- Κατά τη συνεργασία των μαθητών σε ομάδες και τη συγγραφή ομαδικού κειμένου έχουμε παραγωγή λόγου μέσα σε συνθήκες ανάδρασης: η σκέψη κάθε μαθητή, όταν καταλήγει σε λόγο, ανατροφοδοτεί τη σκέψη των άλλων μαθητών της ομάδας και ο λόγος αυτός ενσωματώνεται σε ένα νέο κείμενο, το οποίο με τη σειρά του δημιουργεί μια νέα σκέψη. Αυτό σημαίνει πως κάθε μαθητής, την ίδια στιγμή, λειτουργεί ως πομπός και ως δέκτης σκέψης και λόγου μέσα στο κλειστό κύκλωμα της ομάδας. Με τον τρόπο αυτό, ο εξατομικευμένος λόγος κοινωνικοποιείται. Στο μυαλό του μαθητή, μέσα σε αυτό το επικοινωνιακό πλαίσιο, δημιουργείται συνειδητά ή ασυνείδητα ένας ορίζοντας προσδοκιών πρόσληψης και αποδοχής του λόγου του, ο οποίος εν μέρει κατευθύνει και διαμορφώνει τον παραγόμενο λόγο. Συμπερασματικά, μέσα στην ομάδα εργασίας ο κάθε μαθητής μιλά μέσω της σκέψης του άλλου και αντίστοιχα σκέφτεται μέσα από τον λόγο του άλλου.
- Άλλωστε, η συμπαραγωγή γραπτού λόγου εξοικειώνει τους μαθητές με νέους τρόπους γραφής ευρύτατα διαδεδομένους στις σύγχρονες επαγγελματικές και ερευνητικές κοινότητες.
- Η συνεργατική μάθηση συνεπάγεται αυτοδιόρθωση. Ο καθηγητής αναλαμβάνει το ρόλο συμβούλου και καθοδηγεί τους μαθητές υποβάλλοντας κατάλληλα ερωτήματα. Δεν προσφέρει έτοιμες διορθωτικές λύσεις, αλλά προσανατολίζει την ομάδα προς την κατεύθυνση που αυτή θα πρέπει να κινηθεί.
- Η οργάνωση των μαθητών σε ομάδες δίνει τη δυνατότητα στον διδάσκοντα να διαθέσει στην ομάδα περισσότερο χρόνο απ' ό,τι θα διέθετε στον κάθε μαθητή χωριστά. Επίσης, του δίνει τη δυνατότητα να καταναίμει το χρόνο του προς όφελος των μαθητών που παρουσιάζουν μεγαλύτερες αδυναμίες.
- Ο καθηγητής που ζητά από τους μαθητές του να συνεργαστούν σε ομάδες για να καταλήξουν σε συμπεράσματα, θα πρέπει να είναι έτοιμος να συνεργαστεί και ο ίδιος με συναδέλφους οικείων ή διαφορετικών αντικειμένων έτσι, ώστε να βοηθηθεί στο εγχείρημά του.

6.2. Για την παραγωγή συνεχούς γραπτού λόγου στον επεξεργαστή κειμένου:

- Η παραγωγή συνεχούς γραπτού λόγου στον επεξεργαστή κειμένου βοηθά τους μαθητές να αντιληφθούν τη συγγραφή ενός κειμένου ως διαδικασία. Η επεμβάσεις και οι οδηγίες του επιβλέποντα καθηγητή γίνονται **επί της διαδικασίας** και όχι **εξ υστέρου**. Η επαναγραφή του κειμένου με τη χρήση επεξεργαστή γίνεται ευχερέστερη, το ίδιο και οι πολλαπλές δοκιμαστικές εκδοχές, η αναθεώρησή του και ο τελικός έλεγχος.

- Οι μαθητές μπορούν να κρατούν τα προσχέδια και να τα βελτιώνουν, να επεξεργάζονται τη δομή και τη λογική αλληλουχία του κειμένου τους μετακινώντας, κόβοντας, επικολλώντας παραγράφους ή προτάσεις. Τα προσχέδια, η επαναγραφή και ο τελικός διορθωτικός έλεγχος βρίσκονται πολύ κοντά στην πραγματική διαδικασία συγγραφής. Τα ίδια στάδια εντοπίζονται, φυσικά, και στο χειρόγραφο, απλώς με τη χρήση του επεξεργαστή αναδεικνύεται η ρευστότητα του κειμένου και η διαδικασία της γραφής γίνεται περισσότερο ορατή. Και, όταν αντιλαμβάνεται κανείς ότι έχει να κάνει με «διαδικασία», μπορεί να επέμβει **επί** της διαδικασίας.
- Οι νύξεις, οι συμβουλές και οι παρατηρήσεις του διδάσκοντα σε ένα τέτοιο μαθησιακό περιβάλλον προϋποθέτουν μια ολιστική αντίληψη για τη γλώσσα. Δεν επιμερίζονται σε περιοχές (π.χ. γραμματική, συντακτικό, λεξιλόγιο, δομή κ.ά), αλλά εντοπίζουν τα συγκεκριμένα προβλήματα σε σχέση με τη λειτουργία του κειμένου και το επικοινωνιακό πλαίσιο στο οποίο αυτό εντάσσεται.
- Με βάση τις παραπάνω προϋποθέσεις, γίνεται κατανοητό ότι η παραγωγή συνεχούς γραπτού λόγου στον η/υ απαιτεί περισσότερο διδακτικό χρόνο απ' ό,τι η συγγραφή ενός κειμένου στην σχολική τάξη. Αυτό δεν πρέπει να μας φοβίζει, καθώς στον χρόνο συγγραφής ενσωματώνεται ο χρόνος διόρθωσης και επαναγραφής του αρχικού κειμένου από τους ίδιους τους μαθητές. Δεν πρόκειται λοιπόν για «χαμένο χρόνο», αλλά για επιπλέον χρόνο συστηματικότερης άσκησης στο γραπτό λόγο.

7. Συμπερασματικά:

- Ο επεξεργαστής κειμένου μπορεί να χρησιμοποιηθεί αποτελεσματικά στο μάθημα της νεοελληνικής γλώσσας για την παραγωγή συνεχούς γραπτού λόγου. Αφορά κυρίως στη συγγραφή κειμένων που ανατίθενται σε ομάδες και συνεπάγεται ειδικό χειρισμό της τάξης από τον διδάσκοντα. Η συγγραφή ακολουθεί στάδια, το κείμενο γράφεται και ξαναγράφεται, ώσπου να καταλήξει στην τελική μορφή του. Ο ρόλος του καθηγητή είναι συμβουλευτικός. Προσανατολίζει τις ομάδες προς την κατεύθυνση της αυτοδιόρθωσης.
- Οι μαθητές αφιερώνουν περισσότερο χρόνο στο γράψιμο. Αυτό και μόνο αρκεί.